

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Соколюка Ігоря Юрійовича на тему «Розвиток соціального підприємництва на сільських територіях», подану на здобуття ступеня доктор філософії зі спеціальності
076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність галузі знань
07 Управління та адміністрування**

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю пошуку нових підходів та розробки ефективного інструментарію для відродження і стабільного розвитку сільських територій України через впровадження моделей соціального підприємництва. Сучасний стан аграрного сектору позначений глибоким розривом: значні успіхи у статусі провідного експортера продовольства контрастують із системною кризою соціальної сфери села.

В умовах стратегічного курсу на повноправне членство в ЄС та імплементації положень Договору про діяльність Європейського Союзу, Україна потребує координації економічної, соціальної та політики зайнятості для забезпечення рівних прав громадян на працю та соціальні гарантії незалежно від їхнього місця перебування у межах спільного ринку. Новітня система суспільних цінностей підштовхує до зміщення пріоритетів бізнесу в бік його соціалізації, що вимагає перегляду критеріїв оцінки економічного зростання як у період воєнних викликів, так і під час повоєнної відбудови.

Повномасштабне вторгнення суттєво погіршило демографічну ситуацію, спричинивши відтік кадрів та створивши значне навантаження на громади через необхідність інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Оскільки традиційні ринкові підходи часто не здатні забезпечити відновлення інфраструктури, соціальне підприємство постає як стратегічний засіб капіталізації ресурсів особистих селянських господарств та реінвестування прибутку безпосередньо у розвиток локальних територій. Попри значну увагу науковців до цієї тематики, недостатньо вивченими залишаються механізми

трансформації дрібних господарств у повноцінні суб'єкти соціального бізнесу та системи їхнього фінансового стимулювання через гранти й податкові пільги. Це зумовлює необхідність поглиблення теоретико-методичних засад формування напрямів розвитку соціального підприємництва на селі для забезпечення інноваційного поступу та сталого розвитку держави.

Робота безпосередньо пов'язана з науково-дослідною темою Уманського національного університету «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (0121U112522), у межах якої обґрунтовано вектори діяльності соціальних підприємств та шляхи вдосконалення системи соціального захисту населення в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

У дисертаційному дослідженні Соколока І.Ю. належним чином сформульовано об'єкт, предмет та ключову мету роботи. Автор демонструє послідовність у розв'язанні наукових завдань, дотримуючись чіткого та логічного плану, що забезпечило повне досягнення поставлених цілей і всебічне охоплення обраної проблематики. Високий рівень достовірності та наукова значущість сформульованих висновків ґрунтуються на достатній інформаційній основі, а саме: чинному законодавстві України щодо соціального підприємництва, офіційних даних Держстату, результатах соціологічних опитувань, а також на глибокому аналізі праць провідних вітчизняних і закордонних учених та власних емпіричних розробках автора. Методологічний фундамент роботи становить комплекс сучасних методів, зокрема системний підхід, методи аналізу й синтезу, а також інструментарій економіко-статистичного, стратегічного та порівняльного аналізу та метод експертних оцінок.

Наукова новизна отриманих результатів пройшла належну апробацію, будучи висвітленою у фахових виданнях та репрезентованою на численних міжнародних науково-практичних конференціях із широкою географією представлення. Загалом, результати роботи мають суттєвий потенціал для

вдосконалення стратегічних напрямів розвитку соціального підприємництва на сільських територіях в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

Рецензована дисертаційна робота Соколюка Ігоря Юрійовича є комплексним науковим дослідженням, у якому розв'язано важливе завдання щодо розробки організаційно-економічних засад розвитку соціального підприємництва на сільських територіях. Наукова новизна отриманих результатів характеризується високим рівнем системності та полягає у наступному:

Здобувачем здійснено ґрунтовну концептуальну детермінацію та розмежування категорій «соціальне підприємництво» та «корпоративна соціальна відповідальність» (КСВ) у специфічному контексті аграрного сектору. Рецензент відзначає особливу цінність авторської позиції: якщо КСВ великих агрохолдингів за своєю суттю є інструментом зовнішнього маркетингового позиціонування та лояльності, то соціальне підприємництво постає як автономна внутрішня стратегія громади, що забезпечує її життєстійкість та економічну самодостатність. У межах цього підходу дістали подальшого розвитку теоретико-класифікаційні засади форм підприємницької активності. Виокремлені автором моделі, адаптовані до умов воєнного стану, дозволяють конвертувати соціальні ініціативи у площину одночасного вирішення двох критичних завдань: продуктивної самозайнятості селян та прискореної соціально-економічної адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Удосконалено методику діагностики факторів впливу на становлення соціального бізнесу. Завдяки творчому застосуванню та адаптації матриць SWOT та PESTEL-аналізу дисертантом ідентифіковано критичні ризики, що безпосередньо впливають на стійкість бізнес-процесів. Це дозволило автору аргументувати наукові положення щодо детермінації розвитку бізнес-середовища станом сільських громад. Рецензент підкреслює важливість доведеної автором кореляції: подолання кризи знелюднення та деградації сіл

прямо залежить від інтенсивності впровадження інклюзивних бізнес-моделей, які здатні формувати локальні точки економічного тяжіння та виступати гарантами соціальної стабільності в депресивних регіонах.

Наукового переосмислення та модернізації набув методичний інструментарій оцінювання ефективності діяльності суб'єктів господарювання (спеціальність 076). Автор пропонує змістити аналітичний фокус із традиційної фінансової рентабельності на розгалужену систему соціальних індикаторів. Такий підхід дозволяє об'єктивно і вартісно виміряти реальний внесок бізнесу у збереження поселенської мережі та розвиток інфраструктури громад. Паралельно з цим трансформовано теоретичні погляди на роль особистих селянських господарств (ОСГ). Здобувачем обґрунтовано перехід від пасивної концепції «господарств виживання» до їх функціонування як активного ресурсного фундаменту для розбудови мережі соціальних підприємств, зокрема у трудомістких сегментах агровиробництва та у сфері крафтового підприємництва.

Принциповою новизною характеризується структура організаційно-економічного механізму відтворення людського капіталу на селі. Запропонована модель базується на інклюзивній взаємодії: інтеграції ресурсного потенціалу ОСГ із професійними компетенціями ВПО в межах єдиних ланцюгів доданої вартості соціально орієнтованих підприємств. Логічним продовженням цього є обґрунтування прикладних аспектів фінансового стимулювання соціального сектору. Автор доводить доцільність синергії грантових програм та податкових преференцій, які в дисертації розглядаються не як пільги, а як компенсаторний інструмент за виконання бізнесом важливих державних соціальних функцій у кризовий період.

Насамкінець, у роботі дістали подальшого розвитку підходи до інституційного забезпечення соціальної економіки. Рецензент акцентує увагу на обґрунтованій автором необхідності невідкладного законодавчого закріплення статусу соціального підприємства. Це визначено як критичну передумову для повної легітимізації діяльності таких суб'єктів та відкриття їм

доступу до спеціалізованих міжнародних грантових фондів, що є вкрай актуальним для залучення інвестицій у відбудову сільських територій.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні науково обґрунтованих рекомендацій щодо створення сприятливого клімату для розвитку соціального бізнесу на селі. Запропоновані прикладні рішення були позитивно оцінені та прийняті до використання органами місцевого самоврядування та суб'єктами аграрного сектору, що підтверджує їхню дієвість для зміцнення економічного потенціалу територіальних громад. А саме: науково-методичні розробки інтегровано в освітній процес Уманського національного університету садівництва при викладанні дисциплін «Соціальне підприємництво та управління національними проєктами», «Соціальне партнерство» та «Соціальна робота в громаді» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня (лист № 2396/01-10 від 11.2025 р.); рекомендації щодо актуалізації Стратегії розвитку та формування конкурсних програм для місцевих підприємців і громадських організацій прийняті до використання у практичній діяльності Джулинської територіальної громади Гайсинського району Вінницької області (лист № 740/02.2-09/12.25); пропозиції щодо стимулювання соціально відповідальних бізнес-ініціатив прийняті до використання у діяльності Гайсинської районної ради Вінницької області (лист № 020605 від 01.2026 р.); практичні рекомендації щодо посилення взаємодії бізнесу з місцевим соціально-економічним середовищем та розбудови взаємовигідного партнерства на селі впроваджено в діяльність ТОВ «Устя» (с. Устя Бершадської міської ТГ).

За темою дисертації опубліковано 25 наукових праць, зокрема 7 статей у фахових виданнях та 17 тез доповідей та розділ у колективній монографії.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Порушень академічної доброчесності у роботі Соколюка І.Ю. не встановлено. Перевірка сервісом [StrikePlagiarism.com](https://www.strikeplagiarism.com) та аналіз тексту підтвердили, що всі ідеї та цитати інших авторів мають відповідні посилання.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи загальний рівень та наукову значущість дисертаційного дослідження Соколюка І.Ю., вважаємо за доцільне зупинитися на певних дискусійних положеннях та висловити низку зауважень, що потребують додаткової аргументації, а також зауваження редакційного характеру:

1. Запропоноване автором узагальнене трактування поняття «соціальне підприємництво» як діяльності, «покликаній вирішити соціальні проблеми та задовольнити потреби суспільства» шляхом досягнення соціального та економічного ефектів, видається дещо звуженим. На нашу думку, така характеристика не повною мірою розкриває багатогранність терміну, оскільки сучасне соціальне підприємництво відіграє фундаментальну роль також у культурній трансформації громад, забезпеченні доступу до медичних послуг та створенні інклюзивного середовища, що варто було б відобразити у дефініції.

2. Дисертант слушно наголошує на критичній необхідності формування стабільного та сприятливого нормативно-правового поля для розвитку соціального бізнесу, зокрема в межах сільських територій. Проте, на наш погляд, роботу збагатили б пропозиції, щодо імплементації іноземного досвіду у сфері інституціонального забезпечення, що автором досить змістовно та ретельно описано у роботі.

3. Автор приділяє увагу досвіду країн Європейського Союзу у сфері стимулювання соціального підприємництва в аграрному секторі. Водночас наукова цінність та глибина дослідження могли б суттєво зрости за умови проведення системного порівняльного аналізу між практиками розвинених країн ЄС та країн із трансформаційною економікою. Виявлення специфіки регулятивної політики в умовах економічної нестабільності дозволило б краще адаптувати закордонні моделі до українських реалій.

4. Обґрунтовуючи стратегічну важливість трансформації інституцій підтримки соціального підприємництва на селі, дослідник залишив поза увагою питання економічної ефективності відповідних витрат. Доцільно було

б навести розрахунки або прогнозні моделі, що б підтверджували економічну доцільність інвестування у розбудову такої інфраструктури підтримки.

5. Логістичний аспект розвитку соціально орієнтованого бізнесу висвітлено фрагментарно. Слід зауважити, що в контексті соціального підприємництва категорія «логістика» виходить далеко за межі суто фізичного переміщення сировини чи готової продукції; вона охоплює розбудову специфічних соціальних ланцюгів постачання, управління потоками знань та інтеграцію вразливих груп населення у виробничі цикли, що потребувало більш детального вивчення.

6. У роботі акцентується на важливості державної підтримки та грантових програм, проте недостатньо уваги приділено механізмам самофінансування та фандрайзингу безпосередньо в межах сільських громад. Наукову цінність дослідження підсилило б обґрунтування інструментів залучення локальних інвестицій або використання механізмів краудфандингу для запуску соціальних стартапів на селі, що зменшило б їхню залежність від зовнішніх донорів.

7. Дисертант розглядає соціальне підприємництво як інструмент інклюзії та відродження людського капіталу, але поза увагою залишився вплив цифровізації (діджиталізації) на розвиток таких структур. В умовах віддаленості сільських територій та обмеженого доступу до ринків збуту, розробка пропозицій щодо використання маркетплейсів, цифрових платформ для кооперації та систем електронного управління соціальними проектами могла б стати вагомим практичним доповненням роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Соколюка Ігоря Юрійовича «Розвиток соціального підприємництва на сільських територіях» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому запропоновано авторське розв'язання важливої науково-прикладної задачі - удосконалення теоретико-методичних засад та розробку практичних інструментів для стимулювання соціально орієнтованого бізнесу в сільській місцевості.

Матеріал дисертації викладено фаховою науковою мовою, він вирізняється логічністю, критичним підходом до аналізу існуючих джерел та аргументованістю авторських позицій. Усі ключові результати та висновки отримані здобувачем особисто. Робота виконана з дотриманням високих стандартів етики наукових досліджень. Наукова новизна та висновки дисертації є цілком обґрунтованими та повною мірою відображають результати проведених досліджень.

Дисертація повністю задовольняє критеріям, визначеним «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її автор – Соколюк Ігор Юрійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність галузі знань 07 Управління та адміністрування.

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри підприємницьких
та соціальних технологій

Уманського національного університету

Оксана БАНАР